

besturenbulletin

Jaar 3 nr 1 april 2000

Van de redactie

Voor u ligt – met enige vertraging - het eerste nummer van het Besturenbulletin van dit jaar met twee bijlagen. Eén daarvan – de berichtgeving vanuit het CMBR – is structureel van aard. De andere bijlage – de lijst met afkortingen – is eenmalig. Het verslag van de KNR-regio-bijeenkomsten is reeds aan alle belanghebbenden toegezonden en daarom wordt hieraan in dit blad geen aandacht besteed. Wél kunt u terugblikken op verschillende andere bijeenkomsten en vindt u aankondigingen van wat er nog op stapel staat. Daarnaast treft u diverse interviews aan, wordt uw aandacht gevraagd voor enkele bijzondere boeken en vindt u verspreid door dit

nummer korte berichten en oproepen. De toegezegde kennismaking met de nieuwe penningmeester KNR, de heer Bauduin, bewaren we voor een volgend nummer.

Op uw verzoek is een beknopte inhoudsopgave opgenomen. De redactie houdt zich aanbevolen voor uw kopij, opmerkingen en suggesties, maar is verheugd te kunnen constateren dat er geleidelijk een bescheiden stroom op gang komt.

Zalig Pasen!

Sluitingsdatum kopij voor het volgende nummer: **14 juni 2000**.

Inhoudsopgave

Onder andere:

in gesprek met zr Rafaël Kops.....	2
voor zorg gekozen.....	6
twee generaties missionarissen.....	7
de Psalmvertalingen van Kees Waaijman.....	10
leerstoel Vrouwen, Geloof en Cultuur.....	15
nieuwe uitdagingen voor de NMR.....	17
twee eeuwen zusterschap.....	19
fiere vrouwen (bureau KNR).....	24

Hij acht ons niet te min

In gesprek met zr Rafaël Kops

In 1999 werden in dit blad de (toenmalige) voorzitters van de Samenwerkingsverbanden geportretteerd: zr Tarcies Wijngaard (SNVR), ptr David van Ooijen (SNPR), fr Jacques Scholte (SBCN) en zr Gertrudis van der Donck (SMB). Deze keer is het woord aan de voorzitter van de KNR, zr Rafaël Kops.

Voorgeschiedenis

Zr Rafaël (1938) groeide op in Oosterhout als oudste in een gezin met tien kinderen – zes jongens en vier meisjes. Haar moeder had haar handen vol aan dit talrijke kroost. Haar vader was verzekeringsagent en daarnaast heel actief op plaatselijk niveau. Hij was voorzitter van de woningcommissie en als zodanig ook bestuurder van de plaatselijke afdeling van de vakbond en KVP-raadslid in de gemeenteraad. Gezien het drukbezette bestaan van de ouders waren uitstapjes zeldzaam. Als een *groot feest* herinnert zr Rafaël zich dan ook de tochten naar de *Katjeskelder*, een uitgestrekt gebied met zandverstuivingen. Van de kleuterschool tot en met de MULO volgde ze onderwijs bij de zusters van Dongen. Ze was gezegend met een goed stel hersens, maar als oudste dochter in een groot gezin leek doorstuderen niet voor haar weggelegd. Met haar MULO-diploma op zak kreeg ze een full time kantoorbaan. Ze wilde echter graag onderwijzeres worden en volgde daartoe (naast haar werk) een tweejarige schriftelijke cursus. Als onderwijzeres trad ze in bij de zusters van Dongen. Na de tijdelijke professie en haar hoofdactestudie ging ze deelnemen aan de pastorale oriëntatiecursus van het bisdom Breda. Daar ontkiemde haar belangstelling voor de theologie, een studie die ze de eerste vier jaren in deeltijd ging volgen, naast haar taak als hoofd van een school.

Ontmoetingscentrum in nieuwbouwwijk

In de jaren zestig werd in Nijmegen-Zuid een grote nieuwbouwwijk uit de grond gestampt: Dukenburg. In de hoogtijdagen van de experimentele leefgroepen ging zr Rafaël er met drie

medezusters wonen in een boerderij, die in *the middle of nowhere* stond. Naast haar theologie-studie nam zr Rafaël de begeleiding van de catechese aan de scholen in de wijk op zich. Als pastoraal werkster richtte zr Rafaël zich aanvankelijk op kinderen, maar geleidelijk verschoof het accent in de richting van individueel pastoraat. Ruim twaalf jaar deed ze dit werk tot groot genoegen. Nadat ze al geruime tijd als bestuurslid had meegedraaid werd ze in 1985 tot algemeen overste gekozen: *Met pijn in het hart heb ik toen mijn ontslag ingediend als pastoraal werkster. Wel heb ik meteen gevraagd of ik lid kon blijven van de gemeenschap. Dat werd toegestaan, omdat de participatie in zo'n kleine groep beschouwd werd als een gezond tegenwicht voor het overste-schap.* Sedertdien pendelt ze heen en weer. Door de week is ze in Dongen en in de weekends in Nijmegen.

Reorganisatie-perikelen

Begin jaren negentig kreeg ze nog meer bestuurlijke taken. Ze werd gekozen tot vice-voorzitter van de SNVR; daarop volgde het bestuurslidmaatschap van de KNR en weldra werd ze de nieuwe voorzitter KNR, als opvolgster van zr Benedicte de Vries. Bij haar aantreden bleek dat de organisatie zich in een moeilijke fase bevond. Zr Rafaël: *Ik ben er tamelijk naïef ingestapt, zonder me te realiseren dat we voor zulke ingrijpende veranderingen stonden. De verhuizing vanuit Tilburg en H. Landstichting naar Den Bosch, de integratie van de bureau's, de onvrede onder de mensen: er is veel emotionele aandacht naar uitgegaan. Het duurt even voordat je de draad te pakken hebt die toegang geeft tot de problemen. De onhelderheid en de*

ondoorzichtigheden waren ten dele inherent aan de structuur. Er werd in eerste instantie intern naar een oplossing gezocht, maar geleidelijk werd steeds duidelijker dat dat er niet in zat. Een extern onderzoeksbureau bracht veel pijnpunten naar boven en toen zagen we de noodzaak van een reorganisatie onder ogen. Inmiddels hebben we ruim een jaar van consolidatie achter de rug. Tijdens de reorganisatie groeide het bewustzijn van gezamenlijke verantwoordelijkheid en dat we er samen voor staan. Verdere stappen kunnen nu in vertrouwen gezet worden. Ik ben opgelucht over de wijze waarop die herstructurering heeft uitgelopen. Nu komt natuurlijk de vraag aan de orde: Hoe verder? We willen lijnen naar de toekomst uitzetten en een gezamenlijk beleidsplan ontwikkelen.

Franciscanessen van Dongen

In Dongen stond de tijd ondertussen ook niet stil. Er vond een algemeen kapittel plaats, waarbij zr Rafaël opnieuw tot algemeen overste gekozen werd. Al ruim veertien jaar zwaait ze inmiddels de scepter en in die jaren is veel aandacht uitgegaan naar de Indonesische medezusters. Zr Rafaël: *Er waren twee regio's in Indonesië, zonder een overkoepelend bestuur, waardoor de band tussen die twee via Nederland liep. Het fusieproces verliep moeizaam en heeft negen jaar geduurd. Intussen is er sinds anderhalf jaar een gezamenlijk bestuur en al ruim drie-en-een-half jaar is er een gezamenlijk noviciaat, dus van onderop is er een groeiende integratie. Het volgende regionaal kapittel zal plaatsvinden in 2001 en hopelijk kan er dan een nieuwe stap gezet worden in de richting van onafhankelijkheid. De Indonesische zusters zijn ons getalsmatig inmiddels al ver boven het hoofd gegroeid en het is goed wanneer ze op eigen benen komen te staan, ook al zullen ze die conclusie niet allemaal volmondig onderschrijven.*

Congregatiegeschiedenis

Zr Rafaël: *De confrontatie met Indonesië is heel vruchtbaar geweest. Zij hielden niet op te vragen naar de eigenheid van onze congregatie. Bij de voorbereidingen op het kapittel van 1991 werd besloten dat we er niet meer omheen konden, er moest aandacht worden besteed aan onze eigen geschiedenis. In Indonesia is het staatsbestel gebaseerd op Pancasila, de vijf zuilen. Ook onze congregatie rust op vijf pijlers: onderlinge liefde, eenvoudigheid, vlijtige werkzaamheid, geest van onthechting en geest van gebed. Het is erg boeiend om daar mee bezig te zijn. De Indonesische zusters drongen er op aan dat het boek met onze congregatiegeschiedenis in het Indonesisch vertaald zou worden. Maar er zou zoveel toegelicht moeten worden over onze specifieke situatie in Nederland dat ons dat niet zo zinvol leek. Daarom besloten we tot een nieuwe studie. Op 26 maart aanstaande gaan we ons tweehonderdste jaar in. Ons vormingsprogramma staat daarom dit jaar in het teken van de herbronning. Heeft het zin om het tweede eeuwfeest te vieren en zo ja: hoe dan? Hoe staan we er nu in? En we stellen ons de vraag: Wat was de motor van de veranderingen in de afgelopen 200 jaar? We hebben vorig jaar het honderdjarig bestaan van onze kapel gevierd. Dat was een inspirerend feest, waar iedereen veel aan heeft beleefd. Met voldoening constateerden we: we kunnen samen nog heel wat voor elkaar krijgen – vooral bij de gebedsviering was dat een sterke ervaring. Bij de geschiedschrijving willen we met name de aanvangsgeschiedenis belichten. Daarom zijn we samen met de zusters Franciscanessen van Etten-Leur en van Roosendaal, onze directe zusjes, een project gestart om onze gezamenlijke spiritualiteit te laten bestuderen.*

Franciscus

Wat mij altijd geboeid heeft in Franciscus is dat hij goed raad weet met de krakkemikkigheid, de beperktheid van

de mens. Hij heeft voorgeleefd dat mensen ondanks die onvolkomenheden de moeite waard zijn. De bekering van Franciscus bestond erin dat hij zijn walging overwon en de melaatse kustte. Daardoor kwam hij tot vrede met zichzelf en kon hij zijn eigen 'melaatsheid' accepteren. Een ander facet van Franciscus dat me aanspreekt is de broeder- en zusterschap met alles wat er bestaat. Vanuit het besef dat er maar één Schepper en Heer is, aan wie alles en allen toebehoren. Niemand kan iets claimen, allen zijn gelijk. Onze rijkdom zit erin dat we medebroeders en medezusters hebben. Voor Franciscus is het Bijbelse woord bekering steeds meer gaan betekenen: elkaar in alle broosheid dragen zoals je zelf gedragen zou willen worden. Bij Franciscus leidde dit tot de ervaring van kosmische verbondenheid. Hoe stuntelig onze inspanning ook is, God kan daarin zijn werk doen en kennelijk wil Hij geen andere weg. Zoals de laatste regel uit een lied over Clara dat de Clarissen in Megen bij haar eeuwfeest maakten, zegt: Hij acht ons niet te min.

In ons noviciaatshuis hing er een spreuk aan de muur: Steeds opnieuw beginnen dat is levensmoed. Die spreuk heeft in de loop der jaren verschillende invullingen gekregen. Maar het is belangrijk om steeds opnieuw te beginnen en er op te vertrouwen dat dat de weg is die we moeten gaan. Het er niet zomaar bij laten zitten, maar in vertrouwen er aan gaan staan: dát is evangelisch leven.

Vrijtijdsbesteding

Zr Rafaël is al een leven lang gewend om hard te werken en daarnaast nog veel tijd te besteden aan studie en gebed. Dat dat geen sinecure is zal zr Rafaël niet ontkennen, maar ze is er de persoon niet naar om daarover te klagen of te zeuren. Die instelling heeft ze, evenals haar doorzettingsvermogen, van haar moeder geërfd. Mevrouw Kops woont al dertien jaar in een van de seniorenwoningen op het terrein van de zusters van Dongen.

Met haar positieve en wilskrachtige uitstraling leidde ze de zorgverleners om de tuin, die meenden dat ze zich nog uitstekend kon redden in haar eentje. Haar lichamelijke conditie is echter zodanig, dat ze binnenkort opgenomen hoopt te worden in een verzorgingshuis, want eigenlijk heeft ze inmiddels wel ondersteuning nodig bij de dagelijks noodzakelijke verrichtingen.

De weekends brengt zr Rafaël als het even kan in Dukenburg (Nijmegen) door. Zijn de weersomstandigheden niet te beroerd dan houdt ze ervan een flink eind te stappen en omdat ze voeling wil houden met gewone dingen staat ze daar ook graag in de keuken.

Om te lezen en voor het bijhouden van vakliteratuur is er weinig tijd. Zr Rafaël volgt het tijdschrift *Praktische Theologie* en neemt ieder jaar deel aan de studieweek van het Titus Brandsma Instituut over mystiek. Ook neemt ze jaarlijks enige bijdragen aan het vormingsprogramma van de congregatie voor haar rekening. Op die manier heeft ze nog steeds profijt van haar specialisatie binnen de pastoraaltheologie: de katechetiek.

Met veel plezier las ze ruim een jaar geleden *Het vuur onder de as* van Joan Chittister. Zr Rafaël: *ze prikkelt me ongelooflijk, zonder dat ik meteen kan zeggen wat het voor ons zou kunnen betekenen. Ze daagt me ontzettend uit. Ik heb het in één adem uitgelezen, waarna het een tijd bleef liggen. Het inspireert me tot het zoeken naar wegen om vanuit onze omstandigheden nú als congregatie betrokken te blijven op anderen. Bij de voorbereidingen op Kerst 1999 leidde dat ertoe dat we een aantal mensen uitnodigden om met ons Kerst te komen vieren. Vijfentwintig alleenstaande ouderen kwamen bij ons in de Eucharistieviering en vervolgens aan het diner. Dat was wederzijds een groot succes.*

WvdV

Emancipatieprijs voor Zusters Franciscanessen van Veghel

Tijdens de viering van Internationale Vrouwendag werd de Emancipatieprijs 2000 van de gemeente Veghel uitgereikt aan de zusters Franciscanessen van Veghel als collectief. In zijn toespraak wees wethouder Smit op de bijdrage van de zusters aan de emancipatie van mensen die het wat minder hadden en hebben in onze samenleving. De traditie van het opkomen voor de zwakkere, waar men trots op kan zijn, wordt nu voortgezet in landen als Indonesië, de Filipijnen, Thailand, Japan en Kenia. In haar dankwoord zei provinciale overste zr Jacobia van Ham namens alle zusters: *Van echte dank word je stil. Het is ontroerend, dat in het bijzijn van zoveel vrouwen, het werk van de zusters gewaardeerd wordt, ook al maakten we wel eens fouten. Bij het begin van onze stichting zei Deken van Miert: "Christenvrouwen sta op." Moge door het werk van de zusters velen zijn opgestaan en daar twijfel ik niet aan, met kracht zijn toegerust om zo een bijdrage te leveren aan een betere samenleving ook in Veghel.*

Pausgift

Op 14 januari laatstleden zond secretaris KNR Ad Leys een brief aan de Hogere Oversten over het initiatief van UISG en USG¹ om alle religieuze instituten uit te nodigen bij te dragen aan een gift aan de Paus. Via bemiddeling van de KNR is begin februari vanuit Nederland fl. 90.250,- overgemaakt.

Enquête

Alle besturen van religieuze instituten ontvangen binnenkort een enquête van de commissie 'Roepen tot Religieus Leven'. Deze commissie ziet haar taak vooral in het vervullen van een platformfunctie. Een platformfunctie allereerst voor alle Religieuze Instituten die vanuit de invalshoek 'roeping' aandacht besteden of willen besteden aan de presentatie van hun religieus leven. Op de tweede plaats voor ordes en congregaties die met vormen van associatie of verbondenheid bezig zijn of daarmee zouden willen beginnen. Concreet kan het dan gaan om zaken als het uitwisselen van ideeën en ervaringen die men daarmee heeft. Een platform ook voor degenen die zich de vraag stellen: *hoe geef je je erfgoed door?*

Men hoopt middels deze enquête te achterhalen of er voldoende draagvlak is voor een dergelijke platform. Tevens hoopt men op die manier meer zicht te krijgen op de behoeften die leven bij de diverse Religieuze Instituten.

Aanbod van diensten op het terrein van ouderenzorg

Na het stopzetten van de subsidie voor het project ouderenzorg religieuzen (PZOR) heeft mevrouw Nynke Noordhof, naast haar nieuwe baan als stafmedewerker bij de Medische Missiezusters, op declaratiebasis diensten verricht voor de KNR.

Momenteel begeleidt zij een contemplatieve gemeenschap, die verhuisd is naar een kloosterverzorgingshuis. Nynke Noordhof heeft nog (beperkte) tijd voor het aannemen van nieuwe opdrachten.

Haar werkzaamheden laten zich als volgt omschrijven:

- advies geven over wet- en regelgeving op het gebied van de ouderenzorg
- zoeken naar oplossingen voor het ouderenvraagstuk van religieuze instituten
- advies geven/meedenken bij het aanstellen van een staf- of beleidsmedewerker ter ondersteuning van het bestuur van het religieuze instituut
- voorlichting geven aan groepen/gemeenschappen over de ontwikkelingen in de ouderenzorg
- begeleiden van groepen in veranderingsprocessen.

¹ zie de bijgesloten lijst met afkortingen

Heeft u belangstelling voor deze dienstverlening neemt u dan contact op met Ad Leys, hoofd van het Bureau KNR (tel. 073-6921317 of 318)

Eindrapport studiegroep Vita Consecrata

Het eindrapport van de Studiegroep Vita Consecrata, getiteld: "Aanzetten tot een theologische duiding van het religieuze leven" kan door belangstellenden worden opgevraagd bij Mw. E. Verkooyen (tel. 073-6921317).

Voor zorg gekozen

Zorgende religieuzen in het zonnetje

Op 30 maart vond in het Radboud-auditorium te Nijmegen een congres plaats als dankbetuiging aan religieuzen, diakonessen en diakonen voor hun bijdrage aan de Nederlandse gezondheids- en ouderenzorg. Enkele honderden van hen hadden zich aangemeld; een mate van belangstelling, die de organisatoren verraste. Ook de kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders ontbraken niet: de kardinaal, diens secretaris-generaal en bisschop Eijk. In zijn openingswoord besprak dagvoorzitter professor Gribnau twee fraaie schilderijen van respectievelijk Giotto en Chagall en refereerde daarbij aan een passage uit Genesis. Vervolgens kwamen twee historici aan het woord, de professoren Roes en Van Lieburg, die respectievelijk de katholieke en de protestantse pioniers in de zorg bespraken. Daarna kwamen de persoonlijke getuigenissen van br J. Pepping, oud-algemeen overste van de Broeders van Dongen en zr J. Dijk, diakones van Bronovo. Hierop volgde een muzikaal intermezzo door het ensemble Praetorius. Namens minister Borst sprak secretaris-generaal Bekker van het ministerie de waardering en dank uit van de regering voor het 'religieuze zorgwerk'. Na een tweede optreden van het ensemble Praetorius was het tijd voor de lunch. Velen maakten gebruik van de gelegenheid om in de wandelgangen bekenden te begroeten en een luchtje te scheppen.

In het middagprogramma bleek uit de keuze van de sprekers opnieuw dat men protestantse én katholieke aspecten evenzeer over het voetlicht wilde brengen. VU-hoogleraar Heitink sprak over *Barmhartigheid en kwaliteit van zorg*, waarna Annelies van Heijst vanuit haar visie op zorg-ethiek een betoog hield over de motivatie van zorgdragers. De moderne ziekenzorg kenmerkt zich door actieve interventie, terwijl presentie een ondergeschoven kindje is geworden. Van Heijst houdt de eenzijdig cliëntgerichte benadering in de zorg verantwoordelijk voor de verschraling. De relatie tussen zorgdragers en zorgvragers dreigt te sterk te verzakelijken en daardoor doen beide partijen zichzelf tekort. Het is een wijdverbreid misverstand te menen dat méér geld hierin een oplossing kan brengen. Van Heijst: *'het gaat niet alleen om het loon, het gaat om wat je krijgt als gave voor de verzorging van de zorgvrager'*.

Hierna volgden nog enkele kortere statements van vertegenwoordigers van verschillende categorieën van zorgvragers en de dag werd afgesloten met een oecumenische viering rond de bijbeltekst van Abraham. Uit de vele voldane gezichten op deze dag kan geconcludeerd worden dat het eerbetoon ten zeerste werd geapprecieerd.

WvdV

<p>De congresbundel <i>Voor zorg gekozen: een uitdagende erfenis</i> verschijnt binnenkort, kost ongeveer fl 25,- en is verkrijgbaar bij PAOG-Heyendael, t.a.v. Mw. B. Rissenbeek, Postbus 9101, 6500 HB Nijmegen. Tel.: 024 - 3617688.</p>

Twee generaties missionarissen

In gesprek met Joop Sierat

Vorig najaar verscheen een opmerkelijk boek over de missie in Irian Jaya. In *Rapádaba* beschrijft Joop Sierat zijn eigen ervaringen als franciscaans missionaris en die van zijn voorgangers. Opmerkelijk is de openhartigheid waarmee de auteur vragen stelt over de rol van de missie en over de confrontatie van twee totaal verschillende leefwerelden. Sierat moest na tien jaar erkennen dat het isolement teveel van hem vergde. Na terugkeer uit Irian trad hij in het huwelijk, stichtte een gezin en ging werken als personeelsfunctionaris bij Stork en vervolgens als beleidsmedewerker Azië bij Cebemo.

Motivatie

Het gebied rond de Wisselmeren, waar de Ekari's leefden, werd pas in 1937 ontdekt. Daarom zijn er nu nog mensen, die over de eerste periode kunnen vertellen, maar binnenkort niet meer. De verslagen van missionarissen hadden meestal een droog, feitelijk karakter; de menselijke kanten komen onvoldoende aan bod. We vinden in die verslagen ook geen antwoord op vragen als: Wat hebben die Ekari's ervaren bij de confrontatie met ons, westerlingen? Hoe reageerden zij en waarom? Het is natuurlijk een geweldige cultuurschok geweest. Al schrijvende werden moeiteloos en haarscherp bepaalde herinneringen opgeroepen. Ik heb een fotografisch geheugen en op mijn netvlies is het beeld gebrand van het onwillige meisje dat vastgebonden op twee draagstokken naar haar echtgenoot gebracht werd.

Het klassieke beeld van de missionaris is eenzijdig en achterhaald. De eerste generatie missionarissen werkte vanuit zekerheden. Men kwam daar om de Kerk te planten en waarheden te verkondigen, uit expansie-motieven en vanwege bekeringsdrang. De missionering heeft in de jaren zestig ingrijpende veranderingen ondergaan. De tweede generatie na Vaticanum II stelde zich ten doel om mee te werken aan de vestiging van het Rijk Gods, niet door het opleggen van waarheden, maar door te zoeken naar de plek waar God in de geschiedenis van mensen werkzaam is en dit vanuit het Evangelie transparant te maken. Dit betekent: onzekerheid, zoeken, twijfel en in de knoop raken met de geves

tigde kerkelijke ideeën. Niet weten waar je moet beginnen en wat je moet doen.

Relativeren

Ik heb veel geleerd tijdens mijn verblijf in de binnenlanden van Irian; niet alleen van de Papoea's maar ook van het leven op een eenmanspost in een schitterende maar ontoegankelijke natuur en met een absoluut minimum aan (westers) comfort. Het heeft me tot een ander mens gemaakt. Ik weet nu dat er méér is dan wat zich hier in Nederland afspeelt. Ik zie de betrekkelijkheid in van de eigen cultuur, de eigen Kerk en godsdienst, onze eigen normen en waarden. Niet alles wat wij hebben is goed en niet alles wat zij hebben is slecht. Je moet alles in onderlinge samenhang zien. Neem bijvoorbeeld polygamie. Dat verschijnsel wijzen wij af, maar als je ervaart hoe dat daar helemaal past in hun cultuur, dan kun je daar ook veel positieve elementen in zien. Niets is uitsluitend waar, goed en mooi, maar alles heeft ook een keerzijde. Wij zijn beperkt door ons eenzijdig kapitalistisch economisch denken. Papoea's hebben niets en zijn ook in mentaal opzicht ver verwijderd van onze hooggeïndustrialiseerde samenleving. Desalniettemin kunnen zij gelukkig leven. Dat inzicht leidt ertoe dat je wat kritischer naar onze samenleving kunt kijken.

Geloven

Enerzijds is er in mijn geloofsbeleving veel ballast van me afgevallen aan menselijke, kerkelijke en traditionele

zaken. Maar er is een sterk Godsbesef in mijn leven. Dat besef heeft een verdieping ondergaan, waardoor ik als het ware onoverwinnelijk ben, hoe vreemd dat ook mag klinken. Wat er zich ook zal voordoen in mijn leven, ik zal de innerlijke kracht hebben om het te verwerken. Niet in het klooster, maar in de bush ben ik religieus geworden. Ik ben geen aanhanger van New Age, al zijn er ook daarin elementen die ik heb leren waarderen door mijn ervaringen in Irian Jaya. Ik praat niet met bomen, maar ervaar wel de Goddelijke presentie in de natuur, in het geordende en het chaotische. In dit 'huis van God' mag ik wonen; ik ben er als doortrekkende wandelaar te gast.

Cultuurverschillen

De oorzaken van menselijk leed en geluk – geboorte, ziekte, dood – zijn tamelijk universeel, maar er zijn grote culturele verschillen in de wijzen waarop mensen er mee omgaan. Zo neemt bijvoorbeeld in ons leven de liefde een centrale plaats in. De Ekari's kennen dat begrip, die emotie niet. Er is soms wel genegenheid, maar de onvoorwaardelijke zorg voor het welbevinden van de ander is hen wezensvreemd. Waarschijnlijk heeft dat te maken met het feit dat zij nog te zeer bezig zijn met de naakte strijd om het bestaan. Liefde kan pas ontstaan en tot bloei komen bij een bepaalde graad van bestaanszekerheid; het is in dat opzicht een luxe-verschijnsel.

Door de setting waarin zij leven is de culturele wereld van het Oude Testament heel herkenbaar voor hen. Het Nieuwe Testament en de figuur van Jezus van Nazareth daarentegen zijn hen wezensvreemd. Wij westerlingen hebben al onze gedachten, gelovige noties en gevoelens samengebald in de figuur van Jezus. We hebben de Papoea's gebombardeerd met 'onze' Jezus en het is logisch dat deze ook voor hen een centrale figuur is. Maar gaat het wel om een-en-dezelfde Christus? Vraag me niet hoe ze over hem denken. Misschien praten ze ons

alleen maar na, terwijl ze ondertussen Jezus hebben opgenomen in hun adatwereld van voorouders en geesten.

Gebraden kippetjes

In hoeverre is Jezus de man die hun dromen en verwachtingen op een beter aards bestaan gaat verwerklijken? De Messias-gedachte lijkt helemaal te passen in hun cargocult. Maar schijn bedriegt, want zij verwachten een witte man, die hen zal overladen met aardse rijkdommen, gebraden kippetjes die hen in de mond komen vliegen. Misschien hadden we er beter aan gedaan om over Jezus te spreken als 'Hij die komen zal' (Isiaias). We hebben ze geleerd te praten over God de Vader, de Zoon en de H. Geest, dus praten ze er op die manier over, maar welke lading dekt Jezus? Ik ben er nog steeds niet achter wat Jezus nu echt voor hen betekent. Zien ze Hem als een van onze voorouders? Heeft Hij een soortgelijke macht als de geesten? Zijn Jezus en God voor hen hetzelfde?

Wat ze in elk geval wel als echt en positief in Jezus willen herkennen is dat het goede sterker is dan het kwade. In hun eigen cultuur zijn eigenlijk alleen de kwade geesten relevant. Als krachtige 'goede geest' of sterke voorouder is Jezus wel populair, maar Hij is complex en vertegenwoordigt de vreemde godsdienst, de westerse cultuur, de hogere ontwikkelingsgraad. Ze willen Hem best accepteren, maar in veel opzichten gaat Hij hen volledig boven de pet.

Een paradijs?

Romantici zijn soms geneigd om de omstandigheden waarin de Ekari's leefden voordat zij in contact kwamen met blanken te idealiseren. Maar de missionarissen hebben de Papoea's niet uit het paradijs verdreven, want hun wereld werd getekend door angst voor de geesten, die kwaad doen en onheil brengen. Het contact met de blanken leidde tot twijfel over hun traditionele waarden, maar dat wil niet zeggen dat ze hun wereld als paradijs

selijk ervaren. Er werd oorlog gevoerd, vermoord en gevochten om de leiding en om dagelijks eten. Het aantal conflicten is door de komst van de blanken verminderd, terwijl de materiële welvaart en de gezondheidssituatie zijn verbeterd. Wat me zorgen baart is dat zij door grote multinationals worden beroofd van hun rijkelijk aanwezige natuurlijke bronnen. Daarom denk ik wel eens: hadden we er maar een hek omheen gezet. Maar je kunt er natuurlijk geen reservaat van maken. Om het bij het Christendom te houden: de missieverkondiging dat het Goede sterker is dan het Kwade is natuurlijk iets geweldigs.

Mensenrechten

Anno 2000 houdt de missie zich bezig met de mensen-in-nood-problematieken zoals de vrijheidsbeweging, de strijd voor mensenrechten en landrechten,

gelijke behandeling van vrouwen. In alle onrust in verleden en heden was er steeds een duidelijke vraag van de bevolking aan missionarissen om toch vooral te blijven. We betekenden dus iets in hun situatie van dat ogenblik. Ondanks de fouten die zeker gemaakt zijn, mogen we best trots zijn op de voortrekkersrol, die missionarissen speelden en spelen in de maatschappelijke en kerkelijke ontwikkelingen.

Doordat we als eenlingen ondergedompeld waren in een andere cultuur raakten we vervreemd van de Nederlandse cultuur. Toen ik in Nederland terugkeerde had ik grote moeite met wat er hier allemaal gebeurde. Als je eenmaal geproefd hebt van die andere wereld dan raak je dat nooit meer helemaal kwijt.

WvdV

Joop Sierat.

Rapádaba. Mensen aan de Wisselmeren, Irian Jaya. Bergen NH 1999: Bonneville. ISBN 90-73304-67-9

Tussen droom en daad

In 1997 hebben de Redemptoristen een stimulans gegeven aan een bijzonder experiment. Het experiment werd Scala genoemd. Doel was niet minder dan een poging tot 'herstichting' van het toegewijde leven in een tijd, die radicaal verschilt van alle voorgaande tijden. Een breed samengestelde groep van leken en religieuzen probeerde in twee jaar tijd een vereniging tot stand te brengen, die samen met de congregatie een 'dubbelinstituut' vormt: zowel voor mensen vanuit de religieuze traditie alsook voor mannen en vrouwen met een andere achtergrond en andere levensstijl.

Eind 1999 is het experiment met succes afgesloten en werd door 37 deelnemers een (civiele) vereniging opgericht. De vereniging vindt haar basis zowel in de christelijke traditie van het religieuze leven rond inzet en beschouwing alsook in de traditie van de moderne emancipatiebewegingen rond engagement en het verlangen naar een nieuwe wereld. De leden brengen ieder hun eigen engagement mee. Met behoud van hun zelfstandigheid en van de bindingen die ze hebben, associëren zij zich tot een levensvorm, waarin woorden als solidariteit en zorg voor zwakken betekenisvol gebruikt kunnen worden, evenals de woorden heil en God. De ervaringen, opgedaan tijdens het experiment, staan beschreven in het rapport 'Een spoor van een spoor'. Op 11 januari 2000 besloot het kapittel van de Redemptoristen tot samenwerking met de nieuwe vereniging.

Het rapport 'Een spoor van een spoor' (fl. 15,-) over het Scala-experiment en/of het boek 'Tussen droom en daad' (fl. 39,50) kunt u bestellen: Redemptoristenklooster, Wittemer Allee 32, 6286 AB Wittem. Telefoon: 043-4501741.

Themadag over vluchtelingen

Op **donderdag 11 mei 2000** zal een bijeenkomst over vluchtelingen plaats vinden in Huize Mariënborg te 's-Hertogenbosch. Deze bijeenkomst wordt door AMA en PIN in samenwerking met het CMBR en het Netwerk Religieuzen en Vluchtelingen georganiseerd. Met dit onderwerp ligt volgens beide commissies in potentie een gezamenlijk optrekken in het verschiet, omdat het voor beide organisaties een prioritair aandachtsgebied is.

De commissies willen dan ook informeren, motiveren en polsen over een gezamenlijk te ontwikkelen beleid. De vraagstelling zal worden toegespitst op de problematiek van terugkeer van vluchtelingen naar hun land van herkomst: Is dat een zinnige en haalbare zaak, kunnen wij een (financiële) bijdrage leveren? De uitnodiging is gericht aan de besturen van de religieuze instituten en bovendien aan die personen die namens de besturen de contacten met AMA onderhouden. De organisatoren willen graag de beleidsmakers van de religieuze instituten ontmoeten.

Voor informatie kan men zich wenden tot het secretariaat van de PIN (tel. 073-6921304).

Nationale vredesdag voor religieuzen

De Werkgroep Vredesvraagstukken van de Samenwerking Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen (SNVR) organiseert ook in 2000 een nationale vredesdag voor religieuzen. Deze Vredesdag zal plaats vinden op **zaterdag 9 september** in het Ds. Pierson-college te 's-Hertogenbosch. Het thema van de dag zal zijn: "En wij verhalen van vredein de spanning van begrensd en onbegrensd"

Voor belangstellenden komt t.z.t. informatie beschikbaar.

SNVR, Postbus 112, 5201 AC 's-Hertogenbosch, Telefoon: 073 – 6921388.

Ontmoetingsdag kleine congregaties

De volgende bijeenkomst voor (bestuurs-)leden van kleine congregaties vindt plaats op donderdag **14 september** in Klooster Mariënborg. Noteert u de datum vast in uw agenda; u krijgt te zijner tijd nader bericht.

Bijeenkomst Hogere Oversten

De volgende bijeenkomst voor nieuw-gekozen hogere oversten en bestuursleden is bepaald op dinsdag **26 september**. Noteert u de datum vast in uw agenda; u krijgt te zijner tijd nader bericht.

Bidden tot wezer

Kees Waaijman en de prikkel van de Psalmen

De Psalmvertalingen van Kees Waaijman zijn vreemd, geheimzinnig en niet eenvoudig. Toch raken velen gefascineerd door deze teksten. In onderstaande bijdrage geeft de vertaler aan hoe hij zich tot deze teksten verhoudt.

Kees Waaijman ziet de Psalmen als een soort volksgedichten, vervat in een meer officiële tekst die bedacht werd door de levieten, de religieuze leiders van de joden. Het interessante aan de Psalmen is dat het geen geconstrueerde, verheven gebeden zijn, maar

dat ze emoties weerspiegelen: blijdschap zowel als ellende. Vloeken, tieren jubelen, vragen, het komt allemaal voor. Die kernen moet je natuurlijk opsporen. De dingen die je niet begrijpt daar hobbel je wel overheen, tot je weer bij zo'n emotie komt: 'Hoe

lang nog?’, ‘Waarom worden wij getroffen?’, ‘Hoe kan dat?’, of ‘Waarom hebt u mij verlaten?’. In al die Psalmen zitten kernen die herkenbaar zijn voor iedereen. Het is niet voor niets dat ze al tweeduizend jaar door alle gezindten worden gebeden.

Psalmvertaler Kees Waaijman brengt de lezer nog liever tot razernij dan dat hij hem ongehinderd door zijn vertaling heen ziet glijden. Geprikkeld

moet hij worden, de lezer van de Psalmen. Hij mag zich onwennig voelen als bij het zien van een onbegrijpelijk beeld midden in zijn stad. Waaijman's vertaling is geheimzinnig, niet makkelijk. ‘Weerbarstig’, noemt hij het zelf. De lezer mag er best over vallen want ook al begrijp je ze niet helemaal, Psalmen, vindt Waaijman, moet je voelen.

*Schamen zullen zich, geschampt,
wie mijn ziel zoeken,
blozend achterwaarts verzwinden,
wie mij kwaad beramen...*

Zo dicht Kees Waaijman vers 4 van Psalm 35. ‘Uit welke eeuw stamt deze vertaling?’, vroeg iemand die deze tekst onder ogen kreeg. Meer toegankelijk vertaalden Ida Gerhard en Marie van der Zeyde dezelfde woorden voor de Willibrord-bijbeluitgave van 1972:

*En beschaamd zullen worden,
vernederd,
die het hadden gemunt op mijn leven,
aftrekken met schade en schande
die uit zijn geweest op mijn ongeluk...*

Kees Waaijman (57) leidt het zogenaamde Psalmenproject van het Titus Brandsma Instituut in Nijmegen, waarvan hij sinds 1 oktober 1999 directeur is. Het project bestaat uit het vertalen van alle honderdvijftig Psalmen in het Nederlands. De vertaler dicht bij elke Psalm een openingslied en een slotlied en vijf Nederlandse componisten zetten de teksten op muziek. Iedere Psalm wordt, voorzien van muziekschrift en bijpassende teksten, als een Psalmschrift uitgegeven. Tegelijkertijd verschijnen er cd's met telkens zeven of acht Psalmen. De vertaler is praktisch klaar. De componisten zijn ongeveer op de helft. De doelgroep: parochies, gemeenten, religieuze gemeenschappen, bijbelgroepen, cursussen en individuele personen die bezinning zoeken. Volgens Waaijman zijn er tegenwoordig nogal wat mensen die dat zoeken. Mensen die in een crisis zitten en niet zo gek veel meer geloven. Die kunnen er in

ieder geval op vertrouwen dat dit heel direct is en dat er geen verkooptechnieken achter zitten. Het nu bijna voltooide Psalmenproject van het Titus Brandsma Instituut is in 1988 begonnen. Dat wil niet zeggen dat de theoloog Waaijman op zekere dag achter een stapel woordenboeken aan zijn bureau is gaan zitten teneinde met het werk te beginnen. Het leven van Kees Waaijman werd al lang beheerst door de Psalmen. Zijn hele Karmelietenleven lang is hij op zoek geweest naar woorden en begrippen om de harde emotionele kern van de Psalmen bloot te leggen.

In de ban van de Psalmen

Kees Waaijman was een jaar of zeventien toen hij als seminarist dagelijks de Psalmen bad in het Latijn. Een week lang iedere ochtend dezelfde Psalm, zoals dat de gewoonte is bij de Karmelieten. ‘Sommige plukjes tekst maakten op mij een heel rechtstreekse

indruk. Ik las veel romans in die tijd en ik had het gevoel: dit hier is andere koek. Later, toen ik filosofie studeerde, ben ik begonnen Psalmen uit het Latijn in het Nederlands te vertalen. Weer een jaar of vier later, toen ik in theologie zat, ben ik Hebreeuws gaan leren, de taal waarin de Psalmen oorspronkelijk geschreven zijn. Toen merkte ik dat er heel andere dingen gingen meespelen dan wat ik bij de beschikbare vertalingen had. Ik ben woord voor woord de betekenissen van al die Hebreeuwse grondwoorden op gaan zoeken, gewoon om voor mezelf te luisteren naar woorden en wendingen. Telkens wanneer ik tijd had, een jaar of vijfentwintig lang’.

Poëzie en muziek

Na de lange jaren van zoeken naar woorden en betekenissen begon Waaijman de Psalmverzen in het Nederlands onder te brengen. Aanvankelijk stond hem een werkvertaling voor de geest, maar naarmate het vorderde, hoorde hij poëzie in de regels doorklinken. En muziek. Hij liet de teksten aan enkele componisten horen en die gaven als commentaar: Dat is helemaal geen proza. Dat klinkt. Daar kunnen we heel goed muziek van maken. ‘Ik wist niet wat ik zag toen ik de vertalingen van Kees Waaijman voor het eerst onder ogen kreeg’, zegt Chris Fictoor, componist en dirigent van het Nijmeegse koor Psalter dat opnamen van de Psalmen maakt. “Wezer” voor de naam van God. Neen maar! Ik moet zeggen: dat riep bij mij onmiddellijk muziek op. Wat me vooral aanspreekt is de onherbergzaamheid van de taal’, zegt Fictoor. Weerbarstige onherbergzaamheid. Kees Waaijman is zo thuis in het Hebreeuws, dat hij een vertaling zoekt die het Hebreeuwse dicht benaderd. ‘Het Hebreeuws is een klanktaal. Daar voel ik affiniteit mee’.

Dynamiek

Waaijman schrok niet terug voor de weerbarstige mysterieuze teksten die uit zijn brein kwamen. De hardheid

boezemde hem eerder vertrouwen in. Over God wordt zo plat gepraat. Laat de mensen er maar eens over nadenken, vond de Psalmenvertaler en hij vertaalde de naam van God met ‘Wezer’. Zo luidt zijn vertaling van vers 2 van psalm 32: Welvaart de aardeeling, wien Wezer geen verwringing raamt, wiens tocht bedrogloos is’. Eenvoudiger en toegankelijker klinkt de tekst uit de Willibrord-vertaling van 1972: ‘Zalig de mens wien de Heer niet meer toerekent wat is misdreven, in wiens hart niets heimelijks huist’. ‘Welvaart’ voor ‘zalig’, ‘Wezer’ voor ‘Heer’. Waaijman heeft veel waardering voor de Willibrordvertaling. Ook daar zit naar zijn mening poëzie in. Geen vertaler schijnt aan de poëtische kracht van de Psalmen te ontkomen en Ida Gerhard is zeker niet de minste. Maar woorden als ‘zalig’, daar houdt Waaijman niet van. Net zo min als van het woord ‘zonde’. Voor zonde gebruikt hij vele mogelijke uitdrukkingen zoals misdaad over-treding, verwringing. Zalig is hem te statisch en doet hem teveel denken aan zalige toestanden. Welvaart is naar zijn mening een bewegingswoord en heeft meer directe zeggings.

Wezer

Ook met ‘de Heer’ heeft Waaijman afgerekend. In veel Psalmvertalingen wordt Jahweh vertaald als ‘de Heer’. Toch is dat geen vertaling, maar een vervanging. De joden vervingen de godsnaam door ‘Kyrios’, zoals in Kyrie eleison – Heer ontferm u over ons. Kyrios vertaalt niet, maar vervangt. Zo zijn er meerdere vervangingen; de eeuwige, de onuitsprekelijke. Maar het interesseerde mij als theoloog wat Jahweh nou betekende. Jahweh is niet een naam als Piet. Het is heel duidelijk een betekenisnaam. Hij betekent eigenlijk: ‘Hij die is’, of ‘Hij die aanwezig wordt geroepen’. Met ‘Wezer’ bedoelt Waaijman uitdrukkelijk niet iemand die er is. Hij bedoelt een figuur naar wie geroepen wordt: ‘Wees er’. ‘Wees aanwezig’. ‘Moge jij er zijn’. Uit een soort eigenzinnigheid negeerde hij

het advies dan ook 'Wees er'. Ik heb Wezer extra laten staan, want dat bidden wat in die naam zit, dat moet je zelf doen. Ik heb geprobeerd een vertaling te maken die biddend van aard is en niet stellend. Wezer. Misschien is het wel zo dat hij er is. Dat is een goeie toonaard om over God

te praten. Hoe stilliger mensen elkaar naar de kop gooien met hoe het is, hoe meer mensen zullen roepen: 'dat geloof ik niet'. Dat is heel iets anders dan de kerk met haar dogma's. Breed lachend zegt hij: 'Ja. Dat is jammer voor de kerk'.

[Deze bijdrage werd met toestemming van de redactie overgenomen uit 'Achter de Karmel'].

Tijdelijk ruimte te huur gevraagd

Het Nationaal Jeugd Orkest (NJO) organiseert vanaf 2001 een *Internationale Orkest- en Ensemble-academie*. Drie weken lang wordt met 120 musici gewerkt aan uiteenlopende programma's: van grote symfonische werken tot kleine kamermuziekensembles. De artistieke leiding is in handen van Reinbert de Leeuw; samen met hem zal een groot aantal internationaal werkende dirigenten, artiesten en docenten workshops en concerten geven. Na de academie zullen de musici concerten geven in binnen- en buitenland.

Men is op zoek naar een oord waar 120 jonge musici van circa 23 juli tot en met circa 13 augustus (3 weken) **2001** kunnen verblijven. Gezien de duur van de periode vindt men het belangrijk om de musici met maximaal 4 personen per kamer onder te brengen. Verder is de nabijheid van een grote zaal waar gerepeteerd kan worden door een volledig orkest belangrijk. Voor een volledige bezetting is een ruimte nodig met een goede akoestiek. Naast de grote repetitiezaal is voor de kamermuziek een flink aantal kleinere ruimtes nodig waar tegelijkertijd gemusiceerd kan worden en waar een piano geplaatst kan worden. Bij voorkeur verblijf op basis van vol pension, maar gebruik van grote keuken en eetzaal door koks is ook mogelijk. Uiteraard is betaling voor het verblijf mogelijk. Wanneer u over de gevraagde ruimten beschikt en deze ter beschikking wilt stellen, dan kunt u contact opnemen met het Nationaal Jeugd Orkest, tav de heer Peter Tra (projectleider zomeracademie), van Limburg Stirumstraat 20a, 1051 BB Amsterdam. Tel. 020 - 6885700. Fax. 020-6885545.

Erfgoed in beeld

Onder de titel "Dit gaat nooit meer over" maakten Agnes Grond, Meüs Stellingwerf en Will Verhoef enige tijd geleden in opdracht van de Zusters Ursulinen van Bergen met eenvoudige middelen een videoproductie bij gelegenheid van het honderdjarig bestaan van deze congregatie. De documentaire had als doel om derden iets duidelijk te maken van het verlangen dat de basis is van het religieuze leven, een verlangen naar iets dat groter is dan wij zelf en dat tot onorthodoxe levenskeuzes kan leiden. Zoiets laat zich niet een-twee-drie vertellen, maar de makers zijn er in geslaagd kijkers mee te nemen in de vragen waar deze religieuze vrouwen mee leven.

Het gelegenheidsteam kreeg zelf plezier in het maken van de documentaire en zou de ervaring die daarbij is opgedaan vruchtbaar willen maken in een tweede productie voor een orde of congregatie. Over het karakter daarvan valt te praten. Afhankelijk van wat de opdrachtgevers voor ogen staat kan een documentaire ook meer historisch van aard zijn, of ingaan op de spiritualiteit die specifiek is voor een bepaalde religieuze gemeenschap. In gesprekken tussen opdrachtgevers en makers wordt gezamenlijk het kader geformuleerd dat de basis is voor de productie.

Agnes Grond is filosofe en redacteur van de Bazuin. Meüs Stellingwerf is theoloog en voormalig medewerker van Kerk in Mokum. Will Verhoef is theologe en beleidsmedewerkster bij de Ursulinen van Bergen.
Kontaktadres: Zuiderstraat 20 zwart, 2011 XV Haarlem tel. 023 – 5310258

XXIXe Interconfessionele- en Internationale Ontmoeting van Religieuzen Athene 27 augustus tot 3 september 2000

Van het Centro Ecuménico te Madrid ontvingen wij een uitnodiging voor de 29e interconfessionele en internationale ontmoeting van religieuzen, die zal plaatsvinden van 27 augustus tot 3 september 2000.

Ter toelichting onderstaand enkele passages uit de brief:

Het is alweer een dertigtal jaren geleden dat deze ontmoetingen zijn begonnen; in eerste instantie alleen toegankelijk voor vrouwelijke religieuzen en onlangs is de ontmoeting ook opengesteld voor de mannelijke religieuzen die een duidelijk oecumenisch doel voor ogen hebben: religieuzen (m/v) met verschillende christelijke confessies en vanuit verschillende Europese landen, die toegewijd zijn aan dezelfde Heer, met dezelfde wensen, kunnen een week samen optrekken en bidden voor de Eenheid van christenen in het aanschijn van de Evangelisatie van de wereld.

Het zijn dagen van diepgaande reflectie over belangrijke thema's voor de 'Kerk van het oude Continent' met de slogan: "De Kerstening is zojuist begonnen. Onze kerken gaan bij elkaar te rade".

De bijeenkomsten zullen over het concrete thema van de "Europese Oecumenische Brief" gaan, die tot stand is gekomen met behulp van de Oecumenische Raad van de Europese Kerken (orthodoxe en protestantse kerken) en met de Europese Episcopale Conferenties (katholieke kerken), die dit idee naar voren hebben gebracht.

De voertaal tijdens de ontmoeting is het Frans. Bent u geïnteresseerd? Op het bureau KNR is een voorlopig programma en een aanmeldingsformulier verkrijgbaar. Mw. E. Verkooijen (tel. 073-6921317) of Afdeling Communicatie (tel. 073-6921316)

Logeeradressen

Op het Bureau komen regelmatig vragen binnen van mensen die op zoek zijn naar overnachtingsmogelijkheden in Rome. In het algemeen gaan we daar niet op in. Bij wijze van eenmalige uitzondering leggen we u echter een verzoek voor. De heer Aerdts uit Eindhoven is van plan om medio augustus aan zijn voettocht naar Rome te beginnen. Rond 5/6 november hoopt hij in Rome te zijn. Vanwege de te verwachten drukte in verband met het Jubeljaar hoopt hij langs deze weg adressen te krijgen van (rustige) overnachtingsmogelijkheden in Rome en/of Assisi. Heeft u suggesties voor de heer Aerdts, neemt u dan contact met hem op: telefoon 040-2521824.

Nieuwe voorzitter SBCN

De leden van het Algemeen Bestuur SBCN kozen op 17 februari 2000 een nieuwe voorzitter: br. Aad van Bentem. Een nadere kennismaking met broeder Van Bentem in dit blad volgt later dit jaar. Frater Scholte werd in december benoemd als provinciaal overste van het nieuwgevormde cluster 'Fraters Maristen Noord-West Europa', waartoe behoren: Ierland, Groot-Brittannië, Duitsland, België en Nederland (met 230 fraters).

Tijdens zijn afscheidsrede zei fr Jacques Scholte onder andere het volgende:

Het was voor mij goed om in SBCN-verband "als broeders samen te zijn". Het broeder-zijn en broederschap zijn voor mij belangrijke referentiepunten geweest. Beide

vormen zij de kern van onze identiteit waarmee we herkenbaar willen zijn en de belangrijkste gaven die we elkaar en anderen kunnen geven.

Wat de toekomst voor ieder van onze congregaties afzonderlijk in Nederland en voor de SBCN als zodanig zal worden is onbekend. Het lijkt me bij ons leven te horen gericht met deze toekomst bezig te zijn, ook in termen van ontwikkeling. De SBCN zal daartoe, naar ik verwacht, bereid zijn vanuit een authentieke levenshouding en in een sfeer van solidariteit met anderen.

Nieuw bestuur Priesters van het Heilig Hart van Jezus

De Priesters van het Heilig Hart van Jezus hebben onlangs een nieuw provinciaal bestuur gekozen.

De nieuwe bestuursleden zijn:

Pater H. H. Peels: provinciaal overste

Pater H.J.Th.Eijkman: Vice-provinciaal

Pater P.J.A. de Vries: 2e raadslid

Pater R.G. van Langen: 3e raadslid

Pater J.F. de Rooij: 4e raadslid

Een bijzondere leerstoel Vrouwen, Geloof en Cultuur

Het initiatief van de Unie Nederlandse, Katholieke Vrouwenbeweging (UNKV) om een leerstoel vrouwenstudies op te richten aan een van de katholieke theologische faculteiten is niet onopgemerkt gebleven (zie bijvoorbeeld de Bazuin van 3 maart laatstleden). De onderhavige bijdrage is bedoeld als geheugensteuntje en om u te informeren over de stand van zaken.

Aanleiding en initiatief

Het idee voor de leerstoel werd in 1997 gelanceerd door een van de bisschoppen tijdens een bespreking van de Bisschoppelijke Commissie Vrouw en Kerk (BCKV) met de Commissie Overleg Bisschoppen van de Unie. De Unie (ruim 80.000 leden) heeft toen voor haar veertig jarig bestaan in 1998 besloten om voor zo een leerstoel 'zendende instantie' te worden. Ze zag dit als een belangrijke stap voor het nieuwe millennium.

Waarom deze leerstoel

Het ledenbestand van de Unie vormt een enorm potentieel aan geloof en spiritualiteit van heel veel vrouwen. Waar het de Unie om te doen is, is dat het sociale en spirituele kapitaal dat - grotendeels verborgen - opgeslagen ligt in de katholieke vrouwenorganisaties, opgedolven wordt ten bate van de toekomst. Daarvoor is belangrijk dat de ervaring van vrouwen een plaats krijgt in de onderwijs- en onderzoeksprogramma's van de katholieke universitaire theologie.

We hebben het allemaal gezien en meegemaakt: maatschappelijk is er de laatste decennia veel aan het veranderen in de man-vrouwverhoudingen. In de kerk is er langzaam ook heel wat aan het gebeuren. Zeker als men bedenkt, dat binnen de kerken het twintig eeuwen 'gewoon' gevonden werd dat vrouwen niet mochten meepraten. Veel vrouwen hebben in de laatste kwart eeuw hun eigen manier van geloven en van omgaan met religie ontwikkeld en daarvan het nodige doorgegeven aan hun kinderen. Op het ogenblik is het zelfs zo dat vooral vrouwen het dagelijks functioneren van de kerk mogelijk maken. Zij hebben zich dikwijls goed geschoold. Nu begint ook de universitaire theologie dit 'sociale en spirituele kapitaal' van vrouwen belangrijk te vinden om in kaart te brengen. Voor de toekomst is het van groot belang zichtbaar en overdraagbaar te maken wat vrouwen hebben bij te dragen. Hiermee is het doel van de Unie in het kort weergegeven. De Unieleerstoel kan bovendien erkenning uitdrukken ten aanzien van

zoveel 'gewone' vrouwen die door hun volgehouden inzet hebben bijgedragen aan maatschappelijke, kerkelijke en theologische ontwikkelingen.

Daartoe horen ook heel veel vrouwelijke religieuzen.

Weliswaar vinden veel van oorsprong katholieke vrouwen hun kerk niet belangrijk meer en hebben ze zich soms ook laten uitschrijven. Maar deze vrouwen blijven vaak in hun leven een belangrijke plaats inruimen voor geloof en spiritualiteit.

Meer systematische aandacht voor de geloofservaring en de geloofskennis van vrouwen is echter nog schaars, zodat het initiatief van de Unie een grotendeels onontgonnen wetenschappelijk terrein betreft. In de krap toegemeten tijd, gebeurt er in Nederland heel wat op het gebied van vrouwenstudies theologie. Maar alles bij elkaar opgeteld beslaan de aanstellingen van verschillende vrouwelijke hoogleraren in deeltijdfuncties samen nog niet eens één volledige weektaak!

Opdracht en taak

Een toekomstige hoogleraar zal vanuit bovenstaande gegevens aan de slag moeten gaan.

Vanuit de gedachte 'niet verder te springen dan de polsstok lang is' denkt de Unie aan een hoogleraar voor één dag per week, en voorlopig voor vijf jaar. Dit is het minimum wil het initiatief enige zoden aan de dijk zetten. Bij een bijzonder hoogleraar met een 0.2 aanstelling getuigt het van realiteitsbesef om die taak bescheiden te formuleren. Maar de toekomstdromen reiken natuurlijk verder: een royalere aanstelling en een blijvende leerstoel.

Stand van zaken en volgende stappen

Na een lange periode van oriëntatie door een daartoe aangestelde commissie COL (Commissie Oriëntatie Leerstoel) waarin alle Vrouwenorganisaties van de Unie met een lid vertegenwoordigd zijn (waaronder ondergetekende

voor de SNVR) zijn we de laatste maanden een belangrijke stap verder gekomen. Er is nu een gesprek gaande met de theologische faculteit van Nijmegen om te onderzoeken hoe 'onze leerstoel' ingepast kan worden in hun structuur. Daarna breekt de tijd aan voor de formele stappen, waartoe in elk geval hoort dat de Unie een garantie afgeeft dat zij voor vijf jaar de kosten van de leerstoel zal betalen.

Kosten

Zo'n hoogleraar moet betaald worden. Voor een dag in de week moet de Unie rekening houden met een jaarlijks bedrag van f.30.000,-. Daar bovenop komt nog een post voor extra kosten. Het gaat dus om een behoorlijk bedrag.

De Unie heeft in mei j. l. een Commissie Fondswerving ingesteld die tot taak heeft het geld bijeen te brengen dat voor de leerstoel nodig is. Daartoe zal met beheerders van fondsen moeten worden gepraat. In de praktijk komt elk fonds dat in principe bereid is tot een bijdrage altijd met de vraag *'Wat kunnen de verenigingsleden zelf aan het project bijdragen?'* Terecht wordt ook een bijdrage van de Vrouwenorganisaties zelf verwacht.

Een eerste toezegging van de kant van de gezamenlijke vrouwenorganisaties is er. Zij willen als start f10.000,- storten. De SNVR deed en doet al heel veel voor vrouwen in kerk en maatschappij en heeft ook bij de startbijdrage voor de Unieleerstoel haar daadwerkelijke betrokkenheid betoond. Maar er is dus nog heel wat nodig voor die vijf jaar. Misschien zijn er religieuze instituten die niet alleen via de organisatie, maar zelf iets willen bijdragen. Daarom hier het gironummer: 4161228 t.n.v. Stichting Unie NKV/Col te Heeswijk Dinther - Ook bijdragen van onze religieuze broeders zijn hartelijk welkom!

Net zoals de toekomstige hoogleraar vanaf de grond aan het werk zal moeten gaan, door te spitten en te zaaien, heeft de COL het prille idee van de

Unie vanaf de grond moeten uitwerken tot een voorstel dat met buitenstaanders kon worden besproken, die er op hun beurt weer van alles aan toevoegden. Bovenstaand verhaal is de neerslag van veel gesprekken met veel mensen. De plannen beginnen nu echt vorm te krijgen. Er is heel wat werk aan de winkel, vooral om de zaak structureel en financieel rond te krij-

gen. De vooruitzichten dat in het jaar 2000 de Unieleerstoel er gaat komen, zien er heel hoopvol uit. Het is ons aller belang dat het sociaal en spiritueel kapitaal van vrouwen vruchtbaar gemaakt kan worden voor de toekomst.

Riet Spierings

Lid COL namens de SNVR.

Nieuwe uitdagingen voor de NMR

In gesprek met Jan Brock en John Veldman

Vorig najaar vond u in het Besturenbulletin nr. 3 de weergave van een gesprek met enkele burens op het Emmaplein: ptr Jan van der Zandt en mw H el ne van Hout, de mensen van het Woonwagenpastoraat in Nederland. Deze keer maken we kennis met een andere goede buur, de Nederlandse MissieRaad (NMR), waarvan het secretariaat eveneens op de bovenste verdieping van het gebouw aan het Emmaplein is gehuisvest. De redactie sprak met de twee NMR-stafleden. Jan Brock studeerde missiologie in Nijmegen en heeft gedurende 23 jaar I.D. (Woord en Wederwoord) gemaakt. In september 1996 stapte hij over naar de NMR, waar hij verantwoordelijk is voor educatie en vorming. John Veldman studeerde theologie in Utrecht en werkte ruim twintig jaar als bedrijfspastor in de regio Arnhem. Daarvan was hij de laatste zeven jaar parttime vrijgesteld om aan zijn proefschrift over de verhouding theologie en economie te werken. In juli 1999 kwam hij bij de NMR als algemeen coördinator.

Bundeling van krachten

Missie is van oudsher een zaak van religieuzen. Veel religieuze instituten hadden vanaf het einde van de negentiende eeuw eigen projecten in het Zuiden en na de Eerste Wereldoorlog hebben missiecongregaties lekenorganisaties in het leven geroepen om hen te helpen: MIVA en MEMISA. Na het Tweede Vaticaans Concilie achtten de bisschoppen de tijd rijp voor het in het leven roepen van een missionaire beweging. De NMR ontstond in 1967 als platform voor katholieke organisaties op het gebied van missie en ontwikkeling. Onder de parapluie van de NMR bevindt zich een zeer veelkleurig gezelschap van organisaties.

Aangesloten zijn: de diocesane missieraden, de missionerende religieuze instituten (via KNR en CMBR), de bis-

schoppelijke adventsaktie Solidaridad, Missio, Week van de Nederlandse Missionaris, MIVA, de in Cordaid samenwerkende organisaties (Memisa, Vastenaktie en Mensen in Nood), twee fuserende oecumenische organisaties (Aktie en Ontmoeting Oosterse Kerken en de Sint Willibrordstichting), Melania, CMC, Bijeen, Missie en Jongeren en Missionair Centrum en Kontakt der Kontinenten. Al die organisaties zou je gemakshalve op drie hoopjes kunnen vegen: diocesen, religieuzen en fondswervers, maar de dwarsverbanden zijn talrijk. Zo hebben fondswervers behoefte aan een achterban. Dat contact loopt via de missiesecretariaten. Ook religieuzen willen middels fondswerving een bredere basis verschaffen aan 'hun' projecten in het Zuiden.

Identiteit

Ruwweg zou je kunnen zeggen dat tot de jaren zeventig de religieuze ideologisch gezien het missionaire veld beheersten, in de jaren tachtig waren het de fondswervers en nu zijn het de bisschoppen. De laatste jaren is er in parochies een tendens om zich naar binnen te keren. Tezelfdertijd kampen de religieuze in Nederland met vergrijzing. Een en ander leidt tot vragen omtrent identiteit. Men is op zoek naar een nieuwe balans. Vroeger gebeurde de missie in het Zuiden en er zijn uiteraard nog altijd veel mensen die vinden dat missie in het Zuiden gebeurt, terwijl we hier maatschappelijk bezig kunnen zijn in de diakonie. Sommigen spreken van Nederland als missionair gebied, anderen zeggen: er zijn veel mensen uit Afrika en Azië hier terechtgekomen en daarmee is de missie teruggekeerd naar Nederland.

Op drie terreinen zie je een uitwisseling groeien:

1. interkerkelijke assistentie in de materiële- en personele sfeer; er komt inmiddels ook al hulp vanuit het Zuiden;
2. missionaire presentie in Nederland; dan spreken we van *urban industrial and rural mission*;
3. de interreligieuze dialoog, onder andere tussen christenen en moslims, waarop ook organisaties zoals Cura Migratorum zich richten.

Herijking

De mensen van de NMR willen de woorden anders gaan invullen en opnieuw gaan ijken. In plaats van het beladen 'omgekeerde missionering' spreken ze liever van 'wederkerige missionering'. Dé katholieke kerk in Nederland verandert van kleur en dat moet ook inhoudelijke gevolgen hebben. In Rotterdam is een aantal Nigeriaanse Spiritijnen actief in het pastoraat. Het is opmerkelijk dat de zwarte kerken in de Bijlmer zoveel witten trekken. Dat kun je waarschijnlijk verklaren vanuit de verzakelijking, die in de witte kerken heeft plaatsgevon-

den. De witte kerk is de kerk van het woord geworden, terwijl in de zwarte kerk ruimte is voor uitbundigheid, blijdschap, geestdrift en gemeenschap. Te constateren is ook dat er een *Aufschwung* is van charismatische kerken. Onze kerk wordt veelkleuriger, inmiddels is al meer dan 70% van de katholieken ter wereld gekleurd. Dit is een uitdaging voor ons en voor hen.

Van religieuze verwacht de NMR dat ze creatief mee blijven denken over nieuwe vormen, omdat ze van oudsher vrijplaatsen boden waar dingen konden worden uitgetest. Vanuit hun relatieve autonomie en hun loyaliteit met de onderkant van de samenleving kunnen religieuze motoren van verandering zijn. Hopelijk kunnen en willen ze dat blijven doen – in materiële en spirituele zin blijven fungeren als buitenboordmotoren. "We hebben religieuze hard nodig om de 'globale' uitdagingen aan te gaan", aldus de NMR.

Toekomst

De NMR kan natuurlijk niets afdwingen van de aangesloten leden. Het moet op grond van gezag gebeuren. Er staan ook grote belangen op het spel, want er gaat veel geld in om. Mensen in het Zuiden zijn er voor hun ontwikkeling van afhankelijk. De NMR vindt het belangrijk dat de missionaire boodschap van de religieuze opnieuw wordt ingebed. Naar verwachting zal een en ander zich in de komende vijf jaar uitkristalliseren. Het zou doodzonde zijn als er een grafstemming gaat heersen en daar is ook geen enkele aanleiding toe. Er zijn gelukkig genoeg nieuwe hoopgevende initiatieven zoals de video-band van het CMBR, Missie & Jongeren, de ondersteuning van vluchtelingen door De Vuurdoop, Missionair Centrum en CMC/AMA.

Op de Algemene Raadsvergadering van de NMR wordt onder meer gesproken over het collecten-rooster. Dat lijkt wel een erg prozaïsch onderwerp, maar het heeft financieel én ideologisch

grote impact. De NMR wil de diverse organisaties, die op het collecten-rooster voorkomen, tot meer samenwerking brengen. Ook op het terrein van de educatieve vorming is het wenselijk en mogelijk om meer lijn en inhoudelijke samenhang aan te brengen. In de Missionaire Agenda komt bijvoorbeeld steeds nadrukkelijker de

waarom-vraag naar voren. Vanuit bewogenheid, vanuit je hart kom je tot actie en dat leidt tot verbondenheid. Bij de NMR zijn ze er heilig van overtuigd dat dát werkt.

WvdV

Missionaire Agenda, jrg 17, nr. 4 met als titel *Verbonden in ontmoeting* is te bestellen bij de Nederlandse Missieraad, Emmaplein 19-21, 5211 VZ 's-Hertogenbosch

Twee eeuwen zusterschap

Op 22 maart jongstleden vond de presentatie plaats van een nieuw boek over verleden en heden van de Franciscanessen van Oirschot. Algemeen overste zr Maria Beneken genaamd Kolmer lichtte toe waarom de congregatie ervoor gekozen had om de opdracht hiertoe te verstrekken aan de Stichting Echo. Hierbij was onder meer van belang dat Echo vrouwen die tot dusverre geen stem hadden in de geschiedenis zichtbaar wil maken. Zr Maria sprak de hoop uit dat deze studie een bijdrage kan zijn aan de blijvende aandacht voor religieus leven, niet zozeer als institutie, maar als krachtbron. Zij verhulde niet dat tijdens de totstandkoming van het boek velerlei emoties de revue passeerden: onmacht, twijfel, onzekerheid, moed en voortvarendheid. Aan het woord kwam ook Annelies van Heijst, die als lid van de begeleidingscommissie inhoudelijk nauw betrokken is geweest tijdens de schrijffase van het boek. Een fragment uit de feestrede (getiteld: *Kringen in de vijver*) van Annelies: *Religieus leven zou je kunnen zien als een volhardend zich toeleggen op het scheppen van voorwaarden voor het ontvangen van zin. Hoe doen religieuzen dat? Zin stichten is zó leven dat je open staat voor het cadeau-karakter van de werkelijkheid. Met open handen voor mensen en voor God, bron van alle Zijn, de Zijnde zelf, de God wiens joodse naam JHWHJ luidt: Ik zal bij je zijn. Geloven is jezelf in de buurt brengen van deze levende God, door toewijding aan anderen, én door tijd en ruimte te maken voor bezinning en gebed. Die twee aspecten zijn al eeuwenlang de pijlers van het actieve religieuze leven: dienst aan de naaste in nood, en eer brengen aan God.*

Samenvattend

In 1997 vierden de Franciscanessen van Oirschot het feest van het tweehonderd jarig bestaan van haar congregatie. Dat gegeven vormde de aanleiding voor een historisch onderzoek naar de ontwikkelingen gedurende die twee eeuwen. Het lijvige resultaat hiervan werd onlangs gepubliceerd. In *Vroomheid in veelvoud* gaat het auteur Marit Monteiro onder meer om het tonen van wat zij een 'religiositeit naar menselijke maat' noemt. Als deskundige en betrokken buitenstaander beschrijft zij de hoofdlijnen in de geschiedenis, die de congregatie doormaakte én de details, die daaraan

kleur en smaak toevoegen. Monteiro's relaas is overtuigend, omdat zij niet alleen de glorieuze episodes uit de congregatie-geschiedenis belicht, maar ook de schaduwkanten ervan.

Dubbele spirituele erfenis

De Franciscanessen van Oirschot kunnen bogen op een dubbele spirituele erfenis. Zij behoren tot de franciscaanse familie en leven volgens de regel van de Derde Orde van Sint Franciscus. Tot het midden van de jaren zestig schreef iedere zuster P.R. achter haar naam. Deze afkorting duidt op de officiële naam van de congregatie: Penitenten-Recollectinen van Oirschot. De Oirschotse gemeenschap stamt rechtstreeks af van het klooster Nazareth aan de Beekpoort te Weert. Dit werd in 1662 gesticht en deze Weertse zusters namen in 1692 de constituties aan die in de geest van Moeder Johanna van Jezus waren opgesteld door de minderbroeder-recollect Petrus Marchant. Met deze constituties gaf Moeder Johanna de aanzet tot wat bekend werd als de Reform van Limburg. In het Belgische stadje Limbourg stichtte zij in 1623 de eerste gemeenschap van penitenten-recollectinen die leefden volgens haar richtlijnen. De zelfstandige kloosters, bestaande en nieuwe stichtingen, die haar constituties aannamen, werden aangeduid als de Vergadering van Limburg. Het meest markante aspect van de hervorming van Moeder Johanna was het strenge slot, waaruit een streven spreekt naar afzondering van de wereld.

Een middelgrote onderwijscongregatie

In de jaren veertig van de negentiende eeuw werden vanuit Oirschot twee nieuwe huizen gesticht: Catharinenberg in Oisterwijk (1844) en Nazareth in Gemert (1848). Overeenkomstig de traditie van de Vergadering van Limburg waren deze huizen zelfstandig. Maar in 1891 werden de drie oorspronkelijke moederhuizen samengevoegd tot één congregatie. In dat jaar telde de congregatie 371 geprofeste zusters. Gedurende de daarop volgende dertig jaar groeide het ledental gestaag. Vanaf 1920 trad een stabilisering op, gevolgd door een kortstondige lichte daling. Maakten andere

congregaties tussen 1920 en 1940, het tijdvak van het rijke roomse leven, een sterke groei door, voor de Franciscanessen van Oirschot gold dat eigenlijk niet. Na de Tweede Wereldoorlog bereikte de congregatie in getalsmatig opzicht haar hoogtepunt. In 1948 telde zij 701 leden. Vanaf deze periode daalde het aantal intredingen zeer scherp. In vergelijking met andere congregaties golden (en gelden) de Franciscanessen van Oirschot op grond van deze cijfers als een middelgrote congregatie.

In de loop van de negentiende eeuw nam de congregatie apostolische werkzaamheden op zich. Om te beginnen legden de zusters zich toe op het meisjesonderwijs. Hierdoor begon de kloostergemeenschap uiterlijk steeds meer te lijken op een actieve congregatie, zoals er toen verschillende gesticht werden. Met de nieuwe constituties van 1891 werd bezegeld dat de zusters zich naast hun intensieve gebedsleven ook wijdden aan het actief apostolaat. Na verloop van tijd begaven de Franciscanessen van Oirschot zich ook op het terrein van de bejaarden- en armenzorg. Gedurende de twintigste eeuw waren verhoudingsgewijs de meeste zusters werkzaam in het onderwijs en de kloosterhuishouding. Van de in totaal 588 zusters in 1955 had 39% een taak in het huishouden, 46% in het onderwijs en 15% in de bejaarden- en ziekenzorg.

Zelfheiliging

Gaandeweg de twintigste eeuw groeide de spanning tussen actie en contemplatie. Hiervoor biedt deze studie twee verklaringen. Ten eerste breidde het congregatiebestuur de werkzaamheden verder uit dan gezien de aanwezigheid van zusters wenselijk was, waardoor de werkbelasting van individuele zusters (te) hoog werd. Ten tweede bleef het zoveel mogelijk vasthouden aan de pijlers van de eigen identiteit, het slot en het koorgebed. Ondanks de toename van de liefdewerken bleven de zusters zichzelf in eigen gelederen

beschouwen als slotzusters. Zo baden de Franciscanessen van Oirschot net als contemplatieve gemeenschappen en priesters, maar anders dan andere actieve congregaties, het groot brevier. Hun gebedsverplichtingen namen in de vooroorlogse jaren nog zo'n vijf uur per dag in beslag.

Waar gebed en werk elkaar dreigden te doorkruisen behoorde het eerste voorrang te hebben op het laatste. De tweede doelstelling van de congregatie, de liefdewerken, zette de eerste, de zelfheiliging van de zusters, in toemende mate onder spanning. *'Zelfheiliging'* is een notie, die volgens theologe Annelies van Heijst van fundamentele betekenis is voor een goed begrip van de historische ontwikkeling van apostolische zustercongregaties. Religieuzen die volop in de wereld werkzaam waren, werden tot ver in de jaren vijftig toegerust met een anti-wereldlijke spiritualiteit, gestoeld op de fundamentele oorspronkelijk monastieke gemeenschappen. De volmaaktheid die religieuzen nastreefden, werd in de eerste plaats gekoppeld aan de godsliefde, in de tweede plaats aan de naastenliefde. De zelfheiliging die deze volmaaktheid tot doel had, diende daarom meer op contemplatie dan op actie te steunen.

Dit monastieke model voor religieus leven kwam gaandeweg steeds meer onder druk te staan, omdat religieuze gemeenschappen die dankzij hun werkzaamheden maatschappelijk 'van nut' waren, meer dan andere kloosters konden rekenen op waardering vanuit de samenleving.

Naoorlogse woelingen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden kloosters, scholen en gasthuizen gevorderd of beschadigd, zusters moesten evacueren of evacués opvangen en huisvesten. Door de uitzonderlijke oorlogsomstandigheden konden de vertrouwde strenge bepalingen rond het gebed, het slot en de omgang met leken niet onverkort gehandhaafd worden. Ogenschijnlijk voegden de

zusters zich na de oorlog als gemeenschap weer moeiteloos in het oude patroon. In de jaren vijftig zou echter blijken dat de oorlogstijd een breuk in de ontwikkeling van deze congregatie had teweeggebracht. Vanaf 1948 brak een overgangperiode aan, waarin het congregatiebestuur beurtelings koos voor het verder gaan op de oude voet en het inslaan van nieuwe wegen. Zorgvuldig beschrijft Monteiro de moeizame weg die de zusters met elkaar hebben afgelegd en die heeft geresulteerd in een integratie van de dubbele erfenis van actie en contemplatie. Dit was onder meer mogelijk doordat zij zich bij het zoeken naar nieuwe vormen van leven en werken sinds 1966 veel sterker oriënteerden op het geestelijk erfgoed van Sint Franciscus dan op dat van Moeder Johanna, dat voor velen toch synoniem was met het slot en het koorgebed. De Franciscanessen van Oirschot hebben in de afgelopen drie decennia een pluriform gemeenschapsleven weten op te bouwen en zij hebben kans gezien om gezamenlijk en ieder afzonderlijk hun spirituele beleving te verdiepen. Chronologisch ligt in dit boek het zwaartepunt bij de tweede helft van de twintigste eeuw, hoewel deze studie twee eeuwen omvat. Een apart hoofdstuk in het boek is gewijd aan de missie in Brazilië, een taak die de zusters in 1926 op zich hadden genomen.

Zware kost

Monteiro's studie is gebaseerd op verschillende bronnen. Naast de officiële documenten uit het congregatiearchief verdienen de *enquêtes* vermelding, die door het congregatiebestuur vanaf het begin van de jaren zestig onder de zusters gehouden zijn over verschillende onderwerpen en boeiend materiaal hebben opgeleverd. Wie wil weten wat de gemoederen van de zusters circa vier decennia geleden zoal bezighield kan het antwoord hierin vinden. De enquête in 1963 stond in het teken van een waardeverschuiving van het primaat van de ziel naar een

balans tussen lichaam en geest, van volstrekte gehoorzaamheid naar een grotere persoonlijke verantwoordelijkheid. De belangrijkste wensen van de zusters hadden betrekking op de gebruiken, het gebed, het contact met de eigen familie en de kleding. Graag zag een meerderheid dat penitenties als het kussen van de grond of van het servet, de wekelijkse discipline, het schuldzeggen en het zichzelf wassen in een geknielde houding afgeschaft werden.

Marit Monteiro plaatste ook een oproep in het interne contactblad om schriftelijk mee te werken aan het onderzoek en sprak met een groot aantal zusters, die een 'dwarsdoorsnede' van de congregatie vertegenwoordigt.

Uit de diversiteit aan bronnen heeft de auteur een keur aan details opgediept, waarmee de grote lijnen in deze congregatie-geschiedenis worden ingekleurd. Op die manier krijgt de lezer een beeld van 'binnenuit' van de kloostergemeenschap en het antwoord op uiteenlopende vragen. Zoals: welke criteria speelden een rol bij de selectie van aspirant-leden, hoe werden kloosterlijke waarden en normen aangeleerd, waar heeft het onderscheid tussen koor- en lekenzusters mee te maken en waarom kregen de zusters zo vaak zware kost voorgezet (stampotten, meelspijzen en peulvruchten)?

Koorddansen

Het schrijven van de geschiedenis van een congregatie is als het balanceren op een smal koord, waarbij de auteur het evenwicht moet bewaren tussen distantie en betrokkenheid. Ook de religieuzen die aan een buitenstaander opdracht geven om de geschiedenis van het instituut te bestuderen en te beschrijven begeven zich daarmee in een spanningsvol en confronterend avontuur. Welk beeld zal er geschetst worden van de congregatie en in hoeverre wijkt dat af van het door de zusters gekoesterde zelfbeeld? Een terugblik op het eigen (collectieve) verleden brengt herkenning en vertrouwdheid teweeg, maar evenzeer kan het een vervreemdend effect hebben. Kortom: wie zich in dit avontuur begeeft is onzeker over de afloop, maar kan er zeker van zijn in een proces verwickeld te raken, waarin de eigen identiteit continu in het geding is.

Wie achteraf het resultaat van deze inspanningen onder ogen krijgt zal kunnen concluderen dat de Franciscanessen van Oirschot met bewonderenswaardige openheid en vertrouwen dit avontuur zijn aangegaan. Gesteund door dat vertrouwen heeft Marit Monteiro een deskundig en liefdevol portret geschetst van verschillende generaties zusters, waarin gedeeld idealisme en intense bezieling zichtbaar worden, naast de ambivalenties en beperkingen die een geïnstitutionaliseerd religieus bestaan nu eenmaal kenmerken.

Marit Monteiro. <i>Vroomheid in veelvoud</i> . Geschiedenis van de Franciscanessen van Oirschot 1797-1997. Hilversum 2000: Verloren. ISBN: 90-6550-096-0. 429 pagina's. fl. 49,-.

WvdV

Prikkelende SPA²

De 'Stichting Pastoraal Adviesbureau' (in de wandelgangen beter bekend als het SPA) is circa tien jaar geleden voortgekomen uit het toenmalige CAPER (Consultatie- en Adviesbureau voor Priesters en Religieuzen). Het SPA is een pastorale voorziening dóór en overwegend vóór religieuzen en wordt financieel gedragen door veertig orden en congregaties. Van meet af aan is gestreefd naar een minimum aan organisatie en een maximum aan rendement. SPA biedt advies, begeleiding en therapie aan (ex-)religieuzen in psychische en/of geestelijke nood. Maar het bureau helpt ook anderen: priesters, pastorale werk(st)ers, kandidaat-kloosterlingen, relaties en partners van priesters en religieuzen.

Op 4 april laatstleden vond de jaarlijkse participantenvergadering van de Stichting Pastoraal Adviesbureau plaats in Klooster Mariënburg. Het Dagelijks Bestuur – aangenaam verrast door de positieve opstelling van de participanten ten opzichte van het SPA bij een vorige gelegenheid – legde een **voorstel** op tafel, dat onder meer de volgende elementen omvatte:

- handhaving van SPA met zuster Christa Schrama full-time in dienst en op de twee bekende lokaties: Heemstede en Den Bosch;
- het huidige bestuur is bereid om met de huidige medewerkers nog drie jaar bij te tekenen, dus tot 1 september 2003. De reden is dat zij goed op elkaar zijn ingespeeld na tien jaar samenwerking;
- het SPA blijft de studiedagen organiseren;
- per 1 september 2003 gaat zr Christa met pensioen en treedt het huidige bestuur af. Het is aan de Participantenraad om te beslissen of en hoe men dan verder wil.

In de hierop volgende gedachtewisseling gaf het Bestuur te kennen dat er waarschijnlijk een geleidelijke afbouw in de problematiek zou plaatsvinden. Zr Christa verwacht geen grote problemen na haar pensionering. Enerzijds stelde zij dat ze ook na haar pensionering naar vermogen hulp zal bieden waar dat wenselijk is, omdat ze nu eenmaal mensen niet zomaar laat vallen. Anderzijds kunnen de Participanten desgewenst naar een opvolg(st)er voor haar zoeken. Er werd de suggestie gedaan om de gezamenlijke reflectie tijdens de studiedagen organisatorisch te scheiden van de persoonlijke begeleiding. Misschien kan de KNR de organisatie van de studiedagen voor zijn rekening nemen. Wat de persoonlijke begeleiding betreft: evident is dat de kwaliteit en het charisma van zr Christa een deel van het succes verklaren; anderzijds bieden de kleinschaligheid en de laagdrempeligheid van de stichting het voordeel dat mensen met een hulpvraag zomaar kunnen binnenstappen.

De kosten van het SPA bedragen ongeveer een ton per jaar *all-in*.

Twee concrete besluiten werden genomen tijdens de Participantenvergadering:

- de huidige contributie wordt gehandhaafd voor het lopende jaar;
- tijdens de volgende Participantenvergadering zal het Dagelijks Bestuur enkele alternatieve voorstellen presenteren voor de situatie ná 1 september 2003, zodat de Participanten zich daarover kunnen uitspreken.

Na de efficiënte Participantenvergadering volgde een boeiende lezing van zr Christa over de herkenbare problematiek van eenzaamheid en verslaving. Volgens zr Christa kan in beginsel ieder mens terecht komen in de fuik van een verslaving. Beknopt besprak zij diverse vormen van verslaving: aan een 06-babbelbox, aan tele-

² zoals in het gedicht *Februari* van Marjoleine de Vos:
'als koolzuur in de Spa zo onbedwingbaar
groeit alles zich een weg naar boven'

visiekijken, het werk, alcohol en seks. Zij eindigde haar betoog met de volgende woorden: *Het is waar dat sommige verslaafden niet of nauwelijks te helpen zijn. Maar het is ook waar, dat anderen – nadat zij door een diep dal zijn gegaan – met grote krachtsinspanning en professionele hulp weer gelukkige, bevrijde mensen zijn geworden. In sommige levens is het kennelijk zo, dat er eerst iets vreselijks moet plaatsvinden voordat zij in staat zijn door te groeien naar hun eigen maat.*'s Middags werd door twee co-referenten ingegaan op deze lezing. Een goede formule voor het verlevendigen van de gedachtewisseling.

WvdV

Voor meer informatie: SPA-secretariaat, Ginnekenweg 331, 4835 ND Breda. Tel. 076-5655650.

Zr Christa Schrama, Troelstralaan 68, 2104 VR Heemstede. Tel. 023-52289034.

Fiere vrouwen

Willemien Hermsen en Sylvia Hobeijn zijn collega's op het Bureau van de KNR. Willemien begon in 1987 als secretariaal medewerkster op Bureau Carmelweg en nam de financiële administratie van zr Cornelia Heemskerk over, toen deze (in 1989) het Bureau verliet. Sylvia is sinds 1998 aan het Bureau verbonden als secretaresse en zij ondersteunt de FKR (Financiële Kommissie voor Religieuzen) en CRR (Commissie rechtspositiereglement). Willemien en Sylvia kunnen het uitstekend met elkaar vinden. Vorig jaar namen ze samen deel aan de Vierdaagse te Nijmegen.

Achtergrond

Willemien (1946) werd geboren in Huissen als achtste van negen kinderen (zeven jongens en twee meisjes). Willemien: *Ik had een fijne jeugd; het was sober, maar er was lucht, licht en liefde en daar gaat het toch om. Mijn vader was tuinder. Op mijn twaalfde overleed mijn moeder na een kortstondig ziekbed en drie jaar later stierf plotseling mijn vader. Mijn plannen om de MULO af te maken vielen in duigen, want ik moest thuis aan de slag. Ik was boos op iedereen, God incluis. Toen ik zestien was kreeg ik verkering met Geert, mijn huidige echtgenoot. Een jaar later nodigden mijn oom en tante me uit om bij hen te komen wonen. Toen kreeg ik een kantoorbaan. Op mijn achttiende trouwde ik met Geert en we kregen twee dochters. We hebben veel steun ondervonden van mijn oom en tante, bij wie we vijf jaar hebben ingewoond. In 1971 kregen we zelfstandig een huis in Bemmel.*

Sylvia (1950) werd geboren in Semarang (Noord Java) als de middelste van

drie kinderen. Haar Thaise moeder en haar Duits-Indische vader ontmoetten elkaar na de oorlog. Omdat haar vader bepaald geen Soekarno-aanhanger was, werden de kinderen van meet af aan voorbereid op een verblijf in Nederland. Ze gingen in Indonesië naar Nederlandse scholen en mochten geen Maleis spreken. Ook raakten ze gewend aan Nederlands voedsel doordat ze Nederlandse producten lieten overkomen (kaas en appels bijvoorbeeld) en vaak restaurants bezochten waar je doperwtjes, wortels, frietjes en biefstuk kon eten. Toen ze in 1957 na een lange reis per boot en per vliegtuig in Middelburg arriveerden konden ze zich snel aanpassen. Sylvia: *we bonden de schaatsen onder en bewogen ons moeiteloos over het ijs. Ik herinner me van die begintijd hoe heerlijk ik de geuren vond van sinaasappels en zuurkool. Waar ik erg aan moest wennen dat was de vreemde combinatie van hartig met zoet, zoals runderlappen met stoofpeertjes.* Na afronding van de lagere school ging ze in Breda

naar de MULO. Daarna deed ze een jaar vormingsklas, omdat ze nog te jong was voor de verpleegkundige opleiding. Vervolgens begon ze in het diaconessenhuis in Eindhoven als leerling-verpleegkundige. Sylvia: *Ik maakte de opleiding niet af, omdat ik iemand leerde kennen in het ziekenhuis. We kregen woonruimte aangeboden, trouwden en op mijn 21e werd onze eerste dochter geboren. We verhuisden naar Veghel, waar ik samen met anderen een soort crèche heb opgezet. Na verloop van tijd vond ik mijn bestaan te leeg. Toen ging ik drie avonden per week Havo in deeltijd doen. Hoewel zo'n opleiding je kansen op de arbeidsmarkt vergroot, was het voor mij toch vooral het pure plezier van het leren.*

Moederen en studeren

Willemien: *Ik heb erg genoten van het fulltime moederschap. Gelukkig heb ik niet hoeven kiezen (tussen het moederschap en een carrière); het is ons overkomen. Naarmate de meiden opgroeiden en me thuis niet meer zo hard nodig hadden kreeg ik weer zin om iets te ondernemen buitenshuis. Ik heb toen de Moedermavo gedaan en behaalde tegelijkertijd met mijn oudste dochter het diploma. In die periode heb ik ontdekt hoe het is om alleen met vrouwen op te trekken. Ik vond het een openbaring, heel stimulerend. Via het Arbeidsbureau maakte ik gebruik van een regeling voor herintredende vrouwen en volgde een secretaresse-opleiding. In september 1987 stond er een advertentie van Bureau Carmelweg in de krant. Ik solliciteerde, kreeg de baan en dat bracht een grote ommekeer in mijn leven. Naarmate ik werk vind ik het steeds belangrijker om te werken, want je moet tegenwoordig als vrouw ook goed voor jezelf kunnen zorgen.*

Sylvia: *ik heb in mijn leven ondervonden waar het op uitdraait als je je opleiding afbreekt; ik moest een inhaalslag maken. Ik volgde lessen in typen, steno en tekstverwerking. Ondertussen werd gaandeweg duide-*

lijk dat ons huwelijk geen succes was. Bij mijn man stond altijd alles in het teken van de muziek en ik was vaak op mezelf aangewezen met de kinderen. In 1985 heb ik de knoop doorgehakt en ik bloeide helemaal op na de scheiding, die samenviel met het behalen van mijn HAVO-diploma. Via het Arbeidsbureau heb ik toen nog een secretaresse-opleiding gedaan en vervolgens kon ik direct aan de slag op het Arbeidsbureau in Veghel. Daar werkte ze totdat zij in 1991 naar Den Bosch verhuisde. Hier heeft zij zes jaar bij plaatselijke VW/Audi-dealer gewerkt als telefonis-te/receptionis-te/secretaresse. Daar trok ik werkzaamheden naar me toe om het voor mezelf wat aantrekkelijker te maken en het was er altijd heel hectisch. Op een gegeven moment gaf het werk mij geen voldoening meer en ging de verkopersmentaliteit me tegenstaan. Hoewel ik me ervan bewust was dat het vinden van een andere baan, gezien mijn leeftijd, niet gemakkelijk zou zijn, kreeg ik binnen een maand hier bij de KNR een nieuwe uitdaging. Aangezien ik van huis uit niet katholiek ben stelde ik in het begin veel vragen, omdat ik het belangrijk vind om te weten voor wie ik werk. Als kostwinster moet ik natuurlijk zorgen voor brood op de plank, maar ik voel me wel bevoorrecht dat ik voor religieuzen mag werken. En de regelmaat die een baan biedt vind ik plezierig.

Willemien: *De sfeer is goed op het Bureau KNR; we proberen er met elkaar iets van te maken. Ik ga met plezier naar mijn werk en weet me gesteund door het thuisfront. De VUT lokt nog niet. Dat je als vrouw voor jezelf kunt zorgen geeft je een gevoel van onafhankelijkheid. Het verbaast me hoeveel vrouwen van mijn leeftijd en jonger het nog steeds vertikken om zich te verdiepen in de consequenties van de nieuwe regelingen voor nabestaanden. Zij willen niet stilstaan bij de gevolgen wanneer ze weduwe zouden worden.*

De laatste tijd denk ik veel na over de zorg, die grotendeels op het bordje van

vrouwen terechtkomt. Zij moeten de mantelzorg op zich nemen, want de verzorgingsstaat kan die benaming al lang niet meer waarmaken. Het doet me zeer wanneer mensen zoals mijn tante, die hun hele leven hard hebben gewerkt, moeten bidden en smeken om een plekje in een verzorgingshuis te veroveren.

Hobby's

Willemien heeft zeer uiteenlopende liefhebberijen, maar met stip op nummer een staat sinds kort haar kleinkind: *Hardlopen kan ik helaas niet meer, maar waar ik volop van geniet is: wandelen, fitness, tennissen, reizen (Israël!), gezelligheid en mijn kinderen. Begin februari ben ik voor het eerst oma geworden en ik ervaar dat als heel bijzonder. Wanneer je je eigen kind zo gelukkig ziet, dan denk je: zo hoort het. Het is een overweldigend gevoel. Het is meteen jouw kleinkind. Door het (groot)ouderschap sta je toch op een andere manier in het leven. Het leed in de wereld komt dichterbij, want je beseft: het had ook mijn (klein)kind kunnen zijn die dat over-*

*komt (honger, oorlog). Je wordt er tegelijkertijd kwetsbaarder en milder van. Sylvia houdt erg van lichaamsbeweging in alle mogelijke variaties, maar moet zich de laatste tijd wel een beetje intomen, omdat ze gemakkelijk blessures oploopt. Met veel plezier doet ze aan wandelen (onder andere de Vierdaagse), fietsen, zwemmen, dansles, fitness, bridge, tennissen, tuinieren en kokkerellen. Enkele boeken die ze met plezier gelezen heeft zijn *Rozen en tortilla's* van Laura Esquivel en *Het huis van de zeven zusters* van Ellen Eggels.*

Devies

Sylvia: *Pluk de dag. Probeer van elke dag iets bijzonders te maken, alsof elke dag je laatste kan zijn.*

Willemien: *Wie goed doet, goed ontmoet. Het is belangrijk om eerlijk te zijn en om er te zijn voor een ander en het samen gezellig maken.*

WvdV

Colofon

Het KNR-besturenbulletin (ISSN: 1567-1003) is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt in principe drie tot vier maal per jaar. Met het bulletin willen de medewerkers van het bureau aan het Emmaplein in 's-Hertogenbosch de besturen van de religieuze instituten in Nederland informeren over zaken die hen, en daarmee 'hun achterban' bezighouden. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten wordt één exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van werkgroepen en commissies een exemplaar. Indien gewenst mogen artikelen overgenomen worden in orde- en congregatiebladen van de aangesloten religieuze instituten.

Opmaak en eindredactie: Miranda Roijers-Graumans, Nita van Bergen & Will van de Ven, KNR-afdeling communicatie, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch, tel. 073-6921316, fax. 073-6921322, E-mail W.vd.Ven@knr.nl